

Kardos G. György

Ez út hazámba visszavisz...

Filmnovella

1944 nyomasztó nyara Budapesten. A virágba borult Svábhegyen áll a Gestapo főhadiszállása egy kopott eleganciájú épületben, amelynek berendezése még emlékeztet az egykori Majestich szállodára. Az élet úgy folyik, mint egy szolid hivatalban, gépírónőkkel, egyenruhás tisztviselőkkel, akik beszélgetnek, nevetgélnek, szendvicseket esznek. Az egyik tiszt elindul egy aktaköteggel a pince felé. Jó arcú fiatal tiszt. Végigmegy a pince komor folyosóján, és bejut egy helyiségbe, ahonnét egyidejűleg metsző kiáltás szakad ki.

A málló vakolatú pincehelyiségben egy fiatal lány kínvallatása folyik. Gúzsba kötött testét egy csigán fölhúzzák a mennyezet falán. „Lesz ideje gondolkozni” – mondja szenvtelenül a Gestapotiszt, majd az újonnan érkezett tiszthez fordul, átveszi az aktákat. A tiszt enyhe irtózáttal nézi a megkínzott lányt. Egy asztalnál négy-öt gestapós beszélget, mintha kávéházban volnának.

A lány megpróbálja felemelni a fejét, haja bele ragadt vértől nedves arcába. Cserepes ajkai kinyúlva megmozdulnak: „Nem gondolni semmire... Ez nem én vagyok... Ez nem az én testem... Nem az én testem... Én erősebb vagyok a testemnél... Ha akarom, nem érzek semmit... Gyerekkoromban is mindig sikerült... Amikor azt akartam, hogy valaki odanézzon... csak arra gondoltam... nézz ide... nézz már ide...”

Ifjúsági előadás egy budapesti színházban. A *Sa-*

*fiú*kat játsszák, éppen a Wagram-jelenetnél tartanak. Az egyik páholyban ül társai között az a lány, akit most a fülkében valatnak. Szeme egy fiúra tapad, aki a szomszéd páholyban komoly figyelemmel nézi az előadást. A lány ajka hangtalanul mozog: „Nézz ide... Nézz rám... Nézz ide végre.” A fiú lassan feléje fordítja a fejét, az arcán félszeg mosoly.

A fiú páholyából nézve, a lány suta, szégyenlős mozdulatai. A színpadról a reichstadti herceg gyötördő monológja hallatszik: „Véres kezeddél Wagram emelj fel hófehéren...” Aztán elhalkul a monológ, és egy fáradt férfihang szólal meg: „Mostanában sokat gondolok Anikóra... Annyira távol van minden... És mégsem tudom elfelejteni. Szerelmes voltam belé? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy még mindig az életemhez tartozik. Néha beszélünk is egymással. Hányszor kértem már magamban bocsánatot tőle az idétlenségem miatt, első találkozásunkkor...”

Vége az előadásnak. A gyerekek szedelőzködnek. Anikó az utolsók között hagyja el a színházat. Az utcán körülnéz. A fiú előlép egy oszlop mögül, és elfogódottan, némán kíséri a lányt. Végre elhatározta magát, hogy férfias komolysággal megszólal: „Megengedi, hogy bemutakozzam?” „Igen.” „Kenderessy Tibor vagyok.” Suta, gyermekes beszélgetés kezdődik egy tizenhat éves lány és egy tizenkilenc éves fiú félszeg, feszültségekkel teli beszélgetése. A lány elmondja, hogy költő akar lenni, a

fiú elmondja, hogy ő jogász lesz. Már a Ligetben sétálnak, amikor a fiú megkérdezi: „Te hova jársz?” „A Baár-Madasba.” „Baár-Madas?” „Nem hallottál róla? Református gimnázium.” „Akkor te is református vagy.” „Nem, én zsidó vagyok.” A társalgás megreked, nem tudják megtalálni az előbbi hangvételt. Anikó minduntalan tüskés célzásokat tesz zsidó voltára, s ez a fiút végül kihozza a sodrából, egy csomó ostobaságot beszél, közhelyeket, amelyek a levegőben lógnak, a zsidókról. Hűvösen, idegenül búcsúznak el egymástól.

Anikó a szobájában, az ágyára borulva zokog.

A gimnázium, ahová a fiú jár. A VIII/b. osztályban a tanítási záróimát fejezik be, majd a Hiszek egy és a Csonka Magyarország nem ország után a fiúk kitódulnak az osztályból. Kenderessy Tibor vágat le a lépcsőn, egy első emeleti osztály felé, ahol szintén vége a tanításnak. Odalép az egyik nyolcadikoshoz: „Szeretnék beszélni veled.” „Tessék.”

„Ugye, a húgodat Anikónak hívják?” „Igen.” Elindulnak. Kenderessy Tibor elmondja Szenes Gyurinak, hogy úgy érzi, megbántotta Anikót, és szeretne találkozni vele, bocsánatot akar kérni. Gyuri azt tanácsolja, hogy menjen el délután a Dohány utcai templomba, ahol Anikó ifjúsági istentiszteleten vesz részt. Kenderessy Tibor nagyot nyel. Szégyenli megmondani, hogy ő nem zsidó.

Délután Kenderessy Tibor ott őgyeleg a templom előtt. Nem mer bemenni. Aztán nagy elhatározással mégis belép. Valaki a fejére mutat, hogy nincs rajta sapka. Gyorsan a fejére kapja a sapkáját. Tekintete végigpásztázik a templomon, a rabbin, a kántoron, a templom mélyén a tóratekercesken. Mindez végtelenül idegen a számára. A gyerekek magyarul énekelnek: „Szállj le, szállj le malasztoddal áldott szombat édes csendje...” Anikó a karzaton énekel. A fiú tekintete megtalálja. Amikor vége az éneknek, Anikó lenéz a földszintre, és döbbenetesen veszi észre a fiút. Tágra nyílt szemmel nézi, amíg végre agyáig ér a dolog mulatságossága, arcán megjelenik az az édes mosoly, amely később is meg fog jelenni mindig, a legborzasztóbb helyzetekben is. És a magasba száll a kántor szombatot dicsérő himnusza: „Löhá dodi likrát kálá...” Anikó a szemével int a fiúnak, hogy várjon kint a templom előtt, jön mindjárt ő is.

A zsinagóga előtt találkoznak. Anikó csupa meghatottság, hogy a fiú képes volt miatta eljönni az istentiszteletre. A fiú viszont komor és hallgatag, szégyenli magát, és zavarában vadakat mond megint, hogy ő nem változtatta meg a véleményét a zsidókról, legföljebb Anikót tartja kivételnek. De ez már nem vált ki haragot Anikóból, érzi, hogy a fiú jó. Beülnek egy moziba, ahol egy Stan és Pan-filmet játszanak. Anikó felszabadultan és harsányan kacag a filmen.

Azután az elkínzott, vérrel borított arc. Anikó szeme lecsukódik, feje előrebillen. „Elájult” – mondja az egyik gestapós. „Nézz meg” – szól az aktákat lapozó tisztnek, aki-ről most derül ki, hogy orvos, a kémelhárítóhoz beosztott tiszt. A tiszt fölemeli Anikó fejét. „Abba kell hagyni – mondja a nyomozónak. – Vigyék be az orvosi szobába. Meg akarom vizsgálni.”

Anikó – most nyomozati aktái szerint: Hana Szenes – a sivár orvosi szoba priccsén

tér magához. Szeme résnyire nyílik. Ajka bizonytalan szót formál. Szétszórt gondolatai hangot kapnak: „Úristen... Mi történt velem?... Csak vissza tudnék emlékezni, hogy mit mondtam?... Félek, hogy nem bírom sokáig... Azt hiszem, kimondtam Harold nevét... Bocsáss meg, Harold...”

Kiképzőtábor, Kairó mellett a sivatagban. Öt katona áll vigyázzban egy őrnagy és egy százados előtt, négy férfi és az ötödik Hana Szenes. Az őrnagy a magas, markáns kapitány felé int, akinek kezében papírlap, és a katonához fordul: „Bemutatom önöknek Harold Steward kapitányt, aki a kiképzés alatt közvetlen parancsnokuk lesz. Minden utasítást tőle kapnak, minden kérésükkel hozzá forduljanak.” Steward kapitány előrelép, a papírlapról olvassa a neveket, alaposan megnézi magának a jelentkezőket. Utoljára Hana Szenes nevét olvassa. Hana kicsit túl keményen is válaszol: „Igen, uram.” A kapitány elmosolyodik, azután azt mondja: „Szenes őrmester, tizenegy órakor jelentkeztek a századirodán.”

Az őrnagy és a kapitány gyakorlatozó katonák között megy a gyakorlótérre. A kapitány követeli, hogy Hanát küldjék vissza a támaszpontra, képtelenségnek találja, hogy egy lány is részt vegyen a veszélyes küldetésen. Az őrnagy mosolyogva hallgatja, és arra kéri a kapitányt, hogy beszéljen először a lánnyal. A kapitány hajthatatlan. A lány bevetése ellenkezik minden emberi szemponttal és katonai logikával.

A parancsnoki irodában egyedül ül Steward kapitány. Az akták közül kiemeli Hana személyi lapját, az adatait kezdi olvasni. Tekintete a lány fényképére téved. Az ablakhoz lép, ahonnan belátni a gyakorlótérre és a távolban a parancsnokság felé közeledő Hanát. És megszólal a szomorú mély hang: „Isten a tanúm, hogy nem tehettem mást... Hanát nem lehetett már visszaküldeni... Aki ismerte Hanát, azt tudja, hogy nem lehetett... Azt hiszem, ha egyszer láttam volna csak, akkor sem felejténém el egész életemben. De mi barátok voltunk... És én az életemet adtam volna, hogy élve kerüljön ki ebből a szerencsétlen akcióból... Nem volt nagyon fontos akció. Egy láncot kellett összekötni, amelybe kapaszkodva szövetséges hadifoglyok és politikai üldözöttek menekülhettek volna meg Magyarországról... Ez az akció csak azoknak volt fontos, akik elindultak, hogy segítsenek, s akik várták, hogy segítsenek rajtuk... Mint az ötödik kommandó tisztje, számtalan hasonló akciót szerveztem meg. Én

gyártottam a hősöket... Bár én magam nem voltam hős, legföljebb egy pontos, fegyelmezett szakember... A hősök lelkesek, tudatlanok, és azt hiszik, hogy az élet egy baseballmérkőzés... A hősök egyszerűek, mint az az édes lány volt... Hana... Mit mondanék el ennyi év után neki? Hogy jó volt néha gondolni rá... És hogy tíz éve nyugdíjban vagyok... Birminghamben élek, két lányom van és négy unokám... A nagyobbik lányomat úgy hívják: Hana...”

Hana a parancsnokság elé ér.

A parancsnoki irodában nyílik az ajtó. Steward kapitány az íróasztalnál ül, és keményen, rosszkedvűen szól az ajtóban megjelenő Hanának: „Jöjjön be, őrmester.” S mielőtt Hana jelentkezne, legyint: „Üljön le.” Hana leül, arcára kiül a szorongás. Steward ellentmondást nem tűrő hangon: „Maga holnap visszamegy az alakulatához.” „Miért, uram?” „Az ejtőernyős kiképzés egy erős férfi képességeit is próbára teszi. Vannak feladatok, amelyeket nők nem tudnak végrehajtani.” „Ez csak előítélet, uram.” „Tisztában van vele, hogy mire vállalkozott?” „Igen, uram.” Hana egyszerű, nyílt válaszaitól a kapitány már kevésbé szigorú. A lány korábbi élete, személyes problémái iránt érdeklődik. Lassacskán megsejt valamit Hana gyönyörű egyéniségéből. S mert kifogyott minden érvből, bedobja a derekát: „Holnap elkezdődik a kiképzés. Vegyen részt benne. Majd meglátjuk, milyen eredményeket ér el.” Hana tekintete ragyog: „Köszönöm, uram.”

A kommandós kiképzés gyötrő mozzanatai. Több kilométeres futás, önvédelmi harc, védekezés, fojtás, bot, kés ellen, leugrás robogó járművekről stb. S mindez egy nagy bajuszú, rekedten üvöltöző brit főtörzsőrmester felügyelete alatt, akinek egyetlen jelzője van mindenre: rohadt.

A parancsnoki irodában a törzsőrmester beszámol a kiképzés eredményeiről Steward kapitánynak: „Higgye el, uram, rohadtul jó társaság ez. Az egész rohadt háború alatt ritkán találkoztam ilyen rohadtul jó társasággal.” „És a lány?” – kérdezi a tiszt. „Nem fogja elhinni, uram, de én ezzel a lánnyal a rohadt Burmában átvágnám magam ezer rohadt japcsin...” „Mikor lesz az első ugrás?” „Holnap, uram.”

A tábor kintinjában együtt ül az öt jelölt, akiknek majd együtt kell részt venniük az akcióban. Egy Reubén Dafni nevű jugoszláviai fiú és négy magyar, Jóna, Joél, Perec és Hana. Jellegzetes angol táborigényes kintinhangulat. A *Lili Marlent* ének-

lik angolul. Ausztrál katonák belekötnek a skótokba. Suta afrikai néger fiúk nevetgélnek mindenben. De ez az öt ember külön kis sziget, mintha semmi közülük nem volna a többiekhez. A következő napi ugrás izgalma előnti őket, elhatározzák, hogy ha minden sikerül, úgyis kapnak egy nap kimenőt, és akkor átruccannak Kairóba.

A repülőgépen, amely a cél felé viszi az öt ejtőernyőst. Igyekeznek tréfálkozni, de mindannyian verejtékeznek az izgalomtól. A cél fölé érnek, ugranak. Utoljára ugrik Hana. A földön, a tiszték és altisztek között Steward kapitány figyel a gyakorlatot, és amikor már meg tudja az ugrók között különböztetni Hanát, csak őt nézi.

Az ejtőernyősök már göncsölik össze az ejtőernyőket, amikor Steward kapitány egy jeepen elindul feléjük. Kezet fog a jókedvű fiúkkal, s amikor egy pillanatra Hanával egyedül marad, megkérdezi: „Délután szolgálati ügyben Kairóba utazom. Nem volna kedve elkísérni?” „Sajnálom, uram, már megígértem a barátaimnak, hogy együtt töltjük az estét.” „Szökjön meg tőlük.” „Ez árulás volna, uram.” „Ilyen apró árulásra sem képes?” „Nem, uram.” A tiszt hosszan néz Hana szemébe: „Sajnálom” – mondja és sarkon fordul.

Kairó nyüzsgő városában az öt vidám katona. Utcai árusok, lézengő tengerészek, ausztrál, kanadai, hindu katonák sokaságából kirínak viselkedésükkel, dalolnak, kergetőznek, gyermekded tréfákat találnak ki. Egy vendéglő előtt az egyik fiú felkiált: „Ott a kapitány!” A kapitány egyedül ül, a szeme véres, előtte sörösüvegek. Hana elkomolyodik. „Oda kell mennem” – mondja. A hangulat megváltozik. Senki sem kérdezi meg Hanát, hogy mi dolga a kapitánnyal. Némán bólintanak. Hana elindul Steward kapitány asztala felé.

A kapitány nehézkesen felemeli a fejét, tátott szájjal bámul az asztal előtt álló Hanára. Azután félig tréfásan, félig indulattal: „Mondja, őrmester, magára csak gondolni kell, és megjelenik? Mi az ördög maga? Telepatikus fenomén vagy boszorkány?” „Nem hiszem, hogy boszorkány volnék, uram, egész egyszerű lány vagyok.” „Üljön le – mondja a tiszt. – Üljön le, maga egészen egyszerű lány.” Hana leül. „Sokat iszik?” – kérdezi. „Csak akkor, ha arra kényszerítenek, hogy lányokkal dolgozzam.” „Sok baj volt velem, uram?” „Jobban szerettem volna, ha nem válik be” – mondja a tiszt. Hana elmosolyodik. Ettől a szelíd mosolytól a kapitány arcán végigsuhan valami, gyorsan felhajtja a sörét. Aztán csak nézi

Hanát, összeszűkült szemmel, összeszorított fogakkal. „Mondani akar valamit, uram?” – kérdezi Hana. „Igen – mondja a tiszt. – Azt akarom mondani, hogy pokolba a háborúval, pokolba a hadsereggel, pokolba a németekkel, a britekkel, mindenkivel... És még azt akarom mondani, hogy próbáljon meg Haroldnak szólítani. Szakítsuk ki ezt az estét a háborúból.” A goromba, nyers férfiban Hana megérzi a hivatásos katona végtelen magányát és szomorúságát. A háborúból részét alaposan kivevő tisztét, aki most gyötrődik, mert megszokott világából idegen hullámok viszik bizonytalan mélységek felé. Hana gyöngéd kedvességgel segíti, egyszerű emberi dolgokról beszélnek, s a beszélgetés közben Hana megtudja, hogy a küldetése előtt hadnaggyá nevezik ki.

Éjszaka a sivatagban, útban a jeepen a tábor felé. Steward kapitány vezet, Hana alszik, feje a kapitány vállán.

A lány kiszáll a jeepből. A katonai környezetben a kapitány tekintetében visszaköltözik a kemény kifejezés. „Hat napja van az indulásig, őrmester. Nem akar szabadságra menni?” „Nem, uram – mondja Hana. – Jól érzem itt magam.” A kapitány mondani akar valamit, azután némán beletapos a gázba, továbbrobog.

Este, egy sivatagi, katonai repülőtéren. Begyűjtött motorral vesztegel a gép, amely rendeltetési helyükre viszi az ejtőernyősöket. Steward kapitány kézfogással búcsúzik tőlük. Az utolsó a sorban Hana. Nézik egymást, nem tudnak mit mondani. A többiek már szállnak fel a gépre. A pilóta a gép lépcsőjéről kiált Hanának: „Siessen, hadnagy!” Hana kezet fog a kapitánnyal: „Nagyon vigyázzon magára, Harold.” A kapitány hangtalanul bólint. Azután Hana a goromba törzsőrmesterhez lép, megcsókolja, és szalad a géphez. Mielőtt felszáll, kezével a győzelem V-jelét mutatja. A katonák is feltartják a kezüket, a V-jellel búcsúznak. A gép lassan mozgásba lendül, felemelkedik a levegőbe. A törzsőrmester meghatottságával küszködik. A kapitány egy pillantást vet rá, azután a gépet követi a szemével, amíg el nem tűnik.

Hana a Gestapo orvosi szobájának priccén lehunyja a szemét, az átélt gyötrelmek fáradalmaitól elalszik. Az orvos tiszt lép be, egy mozdulatot tesz, mintha fel akarná ébreszteni, de végül is nem ébreszti fel. S miközben az alvó lány arcát nézi, megszólal halkán a belső hang, az ő hangja, csak lassúbb és fáradtabb, mint az akkori: „Szerettem volna

legalább a vért lemosni az arcáról. Azután arra gondoltam, megmondom neki, hogy velem bizalommal beszélhet. De nem lett volna értelme... A kihallgatások gyanakvóvá tették mindenkivel szemben, azt hitte volna, hogy újfajta módszerrel próbálkozunk... Tenni akartam érte valamit, de nem tudtam, mit és hogyan. Ez volt az első eset, hogy szégyelltem az egyenruhát, amit hordtam. De ha visszagondolok rá, most már boldog vagyok, hogy találkoztam vele, boldog vagyok, hogy megengedtem magamnak abban a helyzetben azt az érzést, amit éreztem iránta... Ma Stuttgartban dolgozom a városi kórházban... Akkor huszonöt éves voltam, mint orvost helyeztek az Abwehrhez... A nemzetiszocialista ifjúsági szövetségtől első osztályú minősítést hoztam magammal... Jó néhányszor részt vettem a Birodalom ellenségeinek kihallgatásán... Izgalmasnak éreztem az elhárítás munkáját... Ott voltam az ő első kihallgatásán is..."

Klausel Abwehr-ezredes íróasztala előtt ül Hana. Rajtuk kívül még három-négy tiszt tartózkodik a helyiségben, köztük az orvos főhadnagy és egy gestapós, Seifert, aki némi iróniával hallgatja Klausel viszonylag emberséges kihallgatási módszerét. Hana idegesség és izgalom nélkül válaszol a kérdésekre, és a németeket némi zavarba is hozza az érvelésével, hogy ők is katonák, és ellenkező esetben ők sem tettek volna mást, mint amit ő szándékozott tenni. Az akció, amire készült, pusztán katonai jellegű volt, üldözöttek kiszabadítása, minden hadseregnek kötelessége erőfeszítéseket tenni, hogy fogságba esett katonáin segítsen. S még azt is elmondja, hogy a németeknek ilyen akciókra nincs szükségük, mert a szövetségesek emberségesen bánnak a német foglyokkal, míg a német fogságba esett szövetséges repülőknél az élete veszélyben forog. „Maga azt állítja – mondja Klausen ezredes –, hogy nem voltak kapcsolatai Magyarországon. Hogyan akarta egyedül, kapcsolatok nélkül elvégezni a feladatát?” „Itt, Magyarországon kerestem volna kapcsolatokat.” Hana semmi konkrétumot nem árul el a németeknek, nem árulja el kapcsolatait, társait, a rádióadó kódját. A meddő kihallgatás vezetését Seifert veszi át, de már brutálisan és szitkozódva. Hana most is nyugodt marad. Azután Seifert parancsára elvezetik.

A kihallgatás a pincében folyik tovább. Négy gestapós kínozza, üti felváltva a lányt, amíg az orvos tiszt megállapítja, hogy Hana már nincs olyan állapotban, hogy beszéljen.

Hana az orvosi szoba priccsén kinyitja a szemét, önkéntelen riadt mozdulatot tesz, amikor észreveszi a főhadnagyot. „Ne féljen tőlem – mondja az orvos. – Meg akarom vizsgálni... Vetkőzzék le.” Hana összehúzza magát a priccsen, már mindenben támadást lát. Az orvos gyengéden segít levenni az ingét. Hana teste tele van zúzódással, véraláfutással.

A főhadnagy, Klauser szobájában. Klauser jelentést olvas, s közben fejcsóválva azt morogja magában: „Huszonhárom éves... Huszonhárom éves...” A főhadnagy erőt vesz magán, hogy megkockáztasson egy megjegyzést: „Véleményem szerint ki kellene venni az ügyet Seifert kezéből. Meg fogja ölni a lányt, anélkül, hogy eredményt érne el vele.” Klauser csodálkozva néz a főhadnagra, de nem rója meg a megjegyzéséért, csak annyit kérdez: „Kihallgatható állapotban van?” „Igen.” „Vezessék elő.” Amíg a főhadnagy kimegy egy pillanatra, Klauser az iratok között matat. Azután a visszatérő főhadnagnak: „Megkaptuk a kért információkat Belgrádból. A lány valóban az angol hadsereg tisztje. Az informátor Szlovéniában a királyi légierő egyenruhájában látta.” „Ezek szerint hadifogolynek kijáró bánásmódban kell részesíteni.” Klauser a fejét rázza. „Ha betartanánk is a genfi konvenciót, rá akkor sem volna érvényes. Egyenruha nélkül, hamis papírokkal esett fogságba. Megtaláltuk az adókészüléket is... – azután halkán hozzáteszi: – De azért katona... És éppen úgy viselkedik, mint egy katona...” Amikor bevezetik Hanát, Klauser a székre ülteti: „Foglaljon helyet.” Hana leül. „Dohányzik?” „Nem.” „Egy konyakot?” „Köszönöm, nem iszom.” Klauser bólint, azután felveszi az előbb tanulmányozott iratot, s kommentár nélkül felolvassa. Az iratban azt jelentik, hogy március 14-én öt angol ejtőernyős szállt le Szlovéniában, köztük egy lány. Később – ekkor és ekkor – a magyar határ közelében bukkantak fel. Feltehető szándékuk, hogy készen álljanak egy magyarországi bevetésre. Klauser leteszi az aktát. „Mi tiszteljük a bátorságot – mondja. – De vannak helyzetek, amikor az ésszerűség nem mond ellent a katonai eskünek. Olyan információkat kérünk, amelyeket más úton is megtudhatunk. De ha mindent bevall, a vallomás után ígérjük, hogy a továbbiakban a genfi konvenció értelmében járunk el. Egy hadifogoly-táborban angol tiszthez méltó bánásmódban lesz része...” Hanától azonban nem lehet semmit megtudni. Ezt nyíltan és őszintén megmondja Klausernek. Az ez-

redes bőlint, nem is várt más választ. Hana korábbi élete iránt érdeklődik, mivel foglalkozott, mielőtt bevonult a hadseregbe, s mindkét tiszt meglepődik, amikor Hana elmondja, hogy mezőgazdasági munkát végzett Palesztinában. Azután a palesztinai viszonyok után érdeklődnek, gúnyolódás nélkül, komolyan hallgatják Hana szavait. A kihallgatásnak vége. Amikor Hana feláll, Klausner is feláll. „Holnap Berlinbe utazom – mondja –, a maga ügye teljesen kikerül a kezemből. Nem áztatom vele, hogy a helyzete túlzottan rózsás. De háború van, és a háború könyörtelen.” Hanát elvezetik. Seifert lép be, s közli Klausnerrel, hogy sikerült felfedezniük Hana anyjának tartózkodási helyét. A szembesítéstől biztos eredményt vár. Hana valóban fog.

Seifert három embere kocsiba száll, elindul Pest felé. Amíg az autó kanyarog a város utcáin, megszólal Hana anyjának öreges, vontatott hangja: „Valami különös megézés lehetett, hogy azon a szerencsétlen napon minduntalan Anikó járt a fejében... Talán azért, mert én is nagy útra készültem... Tibor szerzett hamis papírokat, egy ismerős házaspárral együtt Romániába akartunk utazni, Erdélybe, ahol könnyebben meghúzhattuk volna magunkat. Boldog voltam, hogy legalább Anikónak nem kell végigcsinálni ezt a bujkálást... Anikó legalább biztonságban van... Most már nagyon örültem, hogy öt évvel ezelőtt nem sikerült lebeszélnem az útvjáról. Bár a levelei elszenvedték... Képtelen voltam megérteni, hogy az én okos, tündéri kislánynak miért kell konyhakertészetben dolgoznia... Azután ebbe is beletörődtem, s most csak azon gondolkodtam, mit csinálna itt Anikó, ha hallgat rám, és itthon marad...”

Az öt évvel ezelőtti nap, amikor Anikó bejelenti, hogy elutazik, már minden irata elkészült. Szenesné hallani sem akar róla, sír, könnyörög. Végül is Anikó szelíd hajthatatlansága megtöri az ellenkezést.

A búcsú a pályaudvaron. A barátok – köztük Kenderessy Tibor

is –, iskolatársak, volt tanárok eljöttek elbúcsúzni Anikótól. Az egyik vágányra közben Berlinből érkezik vonat, német delegációt fogadnak, horogkeresztes zászlók lengenek, felcsendül a *Holt Weisel*-dal. Méltó búcsú Magyarországtól. Szenesné a lakásában egy bőröndbe csomagol. Vele van az izgatott házaspár is, akikkel együtt akarnak utazni, és rajtuk kívül, egyenruhában, zászlósi rangjelzéssel Kenderessy Tibor. Tibor közben elvégezte az egyetemet, és mint jogász irodai szolgálatot teljesít a hadseregben. Kapcsolatai révén tudott hamis papírokat szerezni. A kapun csöngetés, majd dörmögés. Szenesné indul ajtót nyitni. Seifert érkezett meg a nyomozókkal. A Gestapo-tiszt felszólítja Szenesné, hogy kövesse őt, a többieket igazoltatják. Semmiféle felvilágosítást nem adnak az őrizetbe vétel okáról, még Kenderessy Tibornak sem, aki már veszélyes agresszivitással követeli a felvilágosítást.

Az autó elindult a kétségbeesett, tanácstalan asszonnyal.

Hana a cellájában, a priccsen ül, fejét két tenyere közé szorítja. A légiriadó szirénája hallatszik, futó léptek, parancsszavak. Azután a repülőgépek moraja. Hana behunyja a szemét.

A repülőgépek zúgása felerősödik. Hana a bombázógépen ül, ejtőernyős egyenruhában, társai között. Szemben vele az akció parancsnoka, a jugoszláv származású Reuvén Dafni. Reuvén némán nézi a verejtékező, pattanásig feszült idegekkel ülő fiúkat, a bombázó személyzetéhez tartozó, némán tevékenykedő katonát, akinek vállán a jelzés: „Poland”. A repülőgépet a lengyel hadsereg katonái vezetik. Reuvén tekintete megakad a nyugodtan mosolygó Hana arcán. S megszólal a távolról jövő hang: „Amikor Hanára néztem azon a félelmes éjszakán, egyszerre csak elszorult a torkom. Először éreztem a felelősséget. Úristen, gondoltam, micsoda nagyszerű emberekért vagyok felelős. Hana azt hitte, hogy az izgalom jeleit látja az arcomon, rám kacsintott, és biztatóan intett nekem, egy kis ravasz mosollyal... Az ejtőernyős sisak alatt arca még kisebbnek tűnt, a tekintete szinte földöntúlnak... Arra emlékezett, mint amikor egy kislányt először ültetnek körhintára. Az én feladatom távolról sem volt olyan veszélyes, mint az övé. Az én megbízatásom abból állt, hogy partizánok segítségével átjuttassam felderítőinket a határon... De ez volt az első utam szülőföldemre, Jugoszláviába, és még nem tudhattam, hogy a mieink között érünk-e földet...”

A repülőgép személyzetéből a katona a hatalmas csomagokat rendezi a bombázó tolóajtaja előtt, és odaszól Reuvénnek: „Közeledünk a célponthoz, uram.” A pilóta hátraszól valamit lengyelül, a katona fordítja: „A parancsnokunk, Krzekowsky kapitány sok szerencsét kíván.” Azután mosolyogva Hanához fordul: „Azt kérdezi, hogy nem beszélhetne meg egy randevút a háború után Varsóban?” „Félek, hogy nem komolyak a szándékai” – mondja nevetve Hana. A feszültség némileg feloldódik. A pilóta felemelt hüvelykujjal jelt ad. A cél felett vannak. Megkezdődik a csomagok kidobálása a repülőgépből. Reuvén ott áll már ugrásra készen az ajtóban. Mellette Hana. A lány rámosolyog, a V-jelet mutatja. Reuvén ugrik.

Reuvén lába alatt a behavazott szlovén táj, egy tábornó lángja a távolban, azután a fák mögött eltűnik. Reuvén földet ér. Összecsomagolja az ejtőernyőt, s közben figyeli az ereszkedő ejtőernyőket, melyeket a szél lassacskán elsodor. Reuvén a fák

között bolyong, még nem talált meg senkit, amikor egy fegyveres férfi körvonalai bontakoznak ki a fák között: „Állj, ki vagy!” – szól szerbül, célzásra emelt fegyverrel az ismeretlen. Reuvén némi habozás után kiáltja vissza. „Egy angol.” „Halál a fasisztákra!” – hallatszik a válasz. Közelednek egymáshoz, megölelik egymást. A férfi szlovén partizán, és az ő keresésükre indult. Együtt fésülük át az erdőt. A három férfit hamarosan megtalálják, de Hannának nyoma veszett. Már dereng, amikor Hana segélykérő sípolását meghallják. Az ő ejtőernyőjét sodorta legmesszebbre a szél. Hosszú és fáradságos útra indulnak, és már fent jár a nap, amikor megérkeznek a faluba, ahol a partizánegység tartózkodik. Egy parasztház szobájában rendezkednek be, leheverednek a földre, és azonnal elalszanak. Amikor fölbrednek, egy angol őrnagy ül Hana mellett, az üdvözlésükre érkezett.

Este a partizánok kisebb ünnepséget rendeznek a számukra. Közben összeszedték a repülőgépről ledobott csomagokat, és Hana szétosztja, amire nincs már szükségük, konzerveket, italt, cigarettát. A partizánok között is akadnak asszonyok, Hana összebarátkozik velük. Talán ez az utolsó nyugodt és békés este a véres háború közepette.

Néhány nap múlva partizánkísérettel tovább indulnak Zágráb környékére, a magyar határhoz közel tartózkodó partizánalakulathoz. Csüggesztő hír várja őket, Magyarországot megszállták a németek, a helyzet majdnem lehetetlenné vált a számukra. A Magyarországról érkezett összekötő szerint istenkísértés volna megkísérelni az akciót. Hana azonban nem mond le a feladat végrehajtásáról. Reuvén úgy dönt, hogy két részre osztja a csapatot, ők ketten Hanával elindulnak a magyar határ felé, s ha sikerül kapcsolatot teremteni a Magyarországon működő illegális csoportokkal, Hana indul először át a Dráván. És csak ha az akció sikeresnek ígérkezik, indul el majd a másik három is.

Hetek múlnak el tétlenül, amikor hírt kapnak, hogy egy csoport érkezett Magyarországról, készüljenek fel továbbindulni, hogy találkozzanak velük. Másnap reggel lövésekre ébrednek. Reuvén rohan a parancsnokságra, de már senkit nem talál ott, a partizánok visszavonultak, az usztasák nagy erővel megtámadták a falut. Mire Reuvén visszaér a szálláshelyükre Hanához, az usztasa katonák már elérték a falu főterét. Reuvén és Hana háztól házig kúszva menekülnek az égő kazlak és megriadt állatok között. Sikerül elérniük egy közeli erdőt, de

azt is körülveszik az usztrasák. Csodával határos módon menekülnek meg, már-már fel akarják venni a reménytelen harcot, a horvátok sokszor méte-
 rekre tőlük kutatnak. Durva kiáltások kísérik az akciót, asszonyok sírását hozza a szél az erdő fái közé, sortüzek dördülnek. Alkonyatkor véget ér az usztrasák akciója. Reuvén és Hana tovább menekül, s közben rettenetes látvány tárul a szemük elé. Agyonlőtt, megcsonkított, kiszúrt szemű férfiak, levágott mellű asszonyok tetemei. A szörnyű napon és a rákövetkező éjszakán a közös feladat mély barátsággá fejlődik Reuvén és Hana között.

Hajnatra megtalálják a partizánalakulatot, megtépzva, viharverten, tele sebesültekkel. Itt is találkoznak angolokkal, akik a súlyos sebesültek Olaszországba szállítását tervezik. Repülőgépek keríngenek a magasban, kötszert és hadianyagot dobnak le ejtőernyőkkel. Két férfival találkoznak, akik most jöttek Magyarországról, és Olaszországba készülődnek. Az egyik – egy pesti ügyvéd – az angol titkosszolgálat embere, a másik francia hadifogoly, akinek sikerült megszökni a táborból, és Olaszországban akarja felvenni a kapcsolatot a szabad francia hadsereggel. Reuvén megkérdezi tőle, nem akar-e visszatérni Magyarországra, és csatlakozni egy akcióhoz, amelynek a feladata éppen a hadifoglyok kiszabadítása és átjuttatása Jugoszláviába. A francia igent mond. Később megérkezik még két magyar kommunista, Kolos Péter és Fleischmann Sándor, akik kapcsolatot és segítséget várnak a partizánoktól. Ők is beleegyeznek, hogy Hanával tartanak, segítik eljuttatni Magyarországra.

Partizánkísérettel elindul a csoport a magyar határ felé. Ellenséges vonalakon haladnak át, az út veszélyes és izgalmas. A Dráva partján már csak egyetlen partizán marad velük, aki majd Hana katonaruháját és üzenetét hozza vissza Reuvénnek. Búcsúzás közben Hana ciánampullát kér Reuvéntől, de a fiú nem teljesíti a kérését. A gyötrelmes búcsú után a kis csoport elindul, hogy úszva keljen át a Dráván. Lassan eltűnnek Reuvén szeme elől.

A Gestapo főhadiszállásán. Seifert Szenesné adatait veszi fel, majd váratlanul Hana után kezd érdeklődni. Hol tartózkodik most, mikor hagyta el Magyarországot, miért hagyta el, mikor írt utoljára, mi volt a levelében, mit csinált, amielőtt elment Budapestről, kik voltak a barátai, hol tanult, kik voltak a tanárai, mi volt a meggyőződése, milyen pályára készült? Szenesné csodálkozva válaszol a kérdésekre, nem érti, mi az összefüggés Hana múltja

és az ő őrizetbe vétele között. Azután aláíratják vele a vallomását, és egy dossziéhoz csatolják, amelynek tetején Szenesné nagy megrökönyödésére ez áll: Hana Szenes. Seifert azt kérdezi: „Mit is mondott az előbb? Hol tartózkodik a lánya?” „Palesztinában.” „Súlyosan téved – mondja Seifert –, a lánya a szomszéd szobában van. Bírja rá a töredelmes vallomásra, különben ez lesz az utolsó találkozásuk.” Egy intésére már meg is jelenik két nyomozó kíséretében Hana, ott áll elkínzott, meggyötört testével anyja előtt, akit az ájulás környékez. Hana kiszakítja magát az örök közül, átöleli az anyját. „Bocsáss meg, bocsáss meg, mama.” A nyomozók visszaráncigálják.

„Beszéljen vele – mondja Seifert. – Győzze meg, hogy legjobb, ha mindent elmond. Ha ostobán viselkednek, többé az életben nem látják egymást.” Anya és lánya némán állnak egymással szemben. „Rendben van – mondja Seifert. – Egyedül hagyjuk egy időre magukat.” Seifert kimegy a nyomozókkal, egy nyomozó marad csak a szobában. „Anikó – mondja Szenesné. – Ugye miattam jöttél haza?” „Ne vádold magad, anyám. Nem miattad történt.” „Miért? Akkor miért?” „Nem mondhatok semmit.” Hallgatás. Szenesné megsimogatja Hana véraláfutásos kezét, s gyötörődve kérdezi: „Ugye, itt verték ki a fogadat?” „Nem, mama, nem itt.” Hana megpróbál mosolyogni. Szenesné odahajol, hogy megcsókolja. Akkor a nyomozó felpatyan: „Nem sugdolódzunk” – üvölti, és arcul csapja Szenesné. Hanát csuklójánál fogva felrángatja, és kipenderíti a szobából, ahová már jön is vissza a nyomozókkal Seifert. „Letartóztatom” – mondja Szenesnének.

A Gestapo börtönében Szenesné szobatársnője egy Zichy grófnő, aki mély részvétellel hallgatja Szenesné tanácstalan vergődését. Biztatja, hasznos tanácsokkal látja el, hogyan lehet a börtönéletet könnyebben elviselni, megmutatja a részint magyartotta használati tárgyait, köztük egy zsiletpengét, amit ő ollónak használ, de levélíráshoz ceruzát is lehet vele hegyezni. Nyílik a cella ajtaja, és egy Marietta nevű, kegyetlen arcú felügyelőnő közli Szenesnével, hogy holnap kihallgatásra viszik. Hangsúlyában a fenyegetés, hogy erre a kihallgatásra örökké emlékezni fog. Szenesné nem tud aludni a félelemtől. Éjszaka felkel, megkeresi a grófnő elrejtett holmija között a zsiletpengét, s megpróbálja föl vágni az ereit, de a grófnő felébred, és megakadályozza. Bekötözi Szenesné karját, kedves-

sége, biztató szavai megnyugtadják a kétségbeesett asszonyt.

Seifert szobájában folyik Szenesné kihallgatása. A kérdésekből most sem ért semmit. Írt-e a lánya olyasmit, hogy fel kell keresnie valakit? Küldött-e üzenetet valaki számára? Seifert nem hiszi el, hogy Szenesné nem tud semmiről, durván ráüvölt: „A lányát fel fogjuk akasztani. Ne akarjon maga is a sorsára kerülni.” Szenesné előtt elsötétül a világ, elájul. Amikor magához tér, egy fiatal tiszt tartja a pulzusát, az orvos főhadnagy. Egyedül vannak a szobában. „Legyen büszke a lányára, asszonyom” – mondja a tiszt. Szenesné megdöbbenően néz rá. „De hát mivel vádolják a lányomat? Mit akarnak tőle?” Akkor a tiszt halkán elmondja, ami történt, hogy Hana a brit hadsereg hadnagya, és ejtőernyővel dobta át Jugoszláviába, hogy Magyarországról embereket mentsen át a szövetségesek által ellenőrzött területre. Szenesnének ez úgy hangzik, mint valami egészen hihetetlen mese. Az ő kislánya angol tiszt?! Ejtőernyős?! Jugoszláviában harcolt?... És remegve kérdezi a német tisztet, hogy mire számíthat Hana. A főhadnagy azt válaszolja, hogy a magyar törvények szerint nem volna életveszélyben. Azt kell tehát elérni, hogy Hana ügyét magyar hadbíróóság tárgyalja. „De hát hogyan?” „El kell juttatni egy levelet a kormányzóhoz... Számíthat a segítségemre.” „De hát kicsoda ön? – kérdezi Szenesné –, hogy ennyit kockáztat a lányoméért?” A tiszt nem felel.

Szenesné cellája. Egy rab beadja a levest, s közben odasúgja: „Nézzen ki az ablakon.” És megmutatja az irányt, hogy merre nézzen. Szenesné az ablakhoz lép, s szemben, a megadott irányban egy ablak rácsai mögött felfedezi Hana körvonalait. Hana integet, jeleket próbál formálni az ujjáival.

Hana cellája. A lány egy széken áll, hogy az ablakot elérje. Anyja cellája felé fordul, arcán végigfutnak vergődő gondolatai: „Semmit nem bántam meg... Semmit... Hogy nem volt értelme?... Vagy hiábavaló volt? Nem hiszem... Egész életemben szenvednék, ha nem próbáltam volna meg... És nem igaz, hogy nincs értelme... Valami értelmének lenni kell... Egyetlen dolog kínoz csak... Jogom volt-e a mások életét is kockára tenni?...”

Hana és kis csoportja átvergődik a Dráva túlsó

partjára, amely már Magyarországhoz tartozik. Nedvesen, csapzottan érnek partot. Hana átöltözik civilbe, katonaruháját és a néhány soros üzenetet átadja a partizánnak, aki már indul is visszafelé, jugoszláv területre. Első dolguk, hogy elássák a rádiót. Azután elindulnak, hogy megközelítsék az erdőben a falut, Drávaszilast, ahol a partizánok összekötője lakik. A faluhoz közel kétfelé válnak. Fleischmann és Kolos megy be a faluba, hogy tárgyaljanak az összekötővel, Hana a francia fogollyal

az erdőben várja őket. A két fiú elindul a néptelen faluban, a kerítésekhez lapulva, míg elérik az összekötő házat. Az összekötő azonban nem tartózkodik a házban. Tanácstalanul téblábolnak, amíg lassan virradni kezd. Akkor elindulnak az erdő felé, de váratlanul egy csendőrrjárőr állja az útjukat. Vizes ruhájuk elárulja, hogy a Dráván keltek át. Amikor a csendőrök felszólítják őket, hogy induljanak velük az ősre, Kolos revolvért ránt, agyonlövi magát.

Hana és a francia fogoly nyugtalanul várakozik az erdőben, nem vesznek észre semmit a körülötük folyó mozgásból. Csendőrök és katonák közelednek csatárláncban, mire feltűnnek a szemük előtt, már késő a menekülés. A csendőrök megbilincselik őket, valaki szerbül szól hozzájuk, azt hiszik, hogy jugoszláv partizánokat fogtak el.

A csendőrörsön Fleischmannál megtalálják az elrejtett rádió egy alkatrészét, de a fiú nem hajlandó vallomást tenni, hogyan került hozzá. Embertelen kínzás kezdődik, hatan verik, rúgják a két fiút. Hana kezén, lábán megbilincselve egy szomszédos szobában csak az ütések zaját és a nyögeket hallja. Azután megszűnik a zaj. Egy csendőrtiszt lép be Hanához. Feleljen a kérdéseire – szólítja fel Hanát –, fölösleges tagadni, a két fiú mindent bevallott, miután megtalálták náluk a rádió alkatrészzeit, nemsokára agyonlövik őket. „Nekik semmi közük az egészhez – mondja Hana –, a készülék az enyém.” A tiszt partizán ringyónak nevezi Hanát, de üvöltözését Hana nyugodt hangon megszakítja. Ő nem partizán, hanem angol katona, aki a feladatot teljesíti. A csendőr egy szót sem hisz ebből, újból szitkozódni kezd, de Hana nyugodt, méltóságteljes hangja beléfojtja a szót: „A királyi légierő tisztje vagyok – mondja Hana –, követelem, hogy tisztehez méltó hangon tárgyaljon velem.” A csendőr elbizonytalanodik. Kimegy, hogy telefonáljon a közeli német parancsnokságra.

Hana egyedül marad a szobában. Kívülről motorberregés hallatszik. Civil és egyenruhás németekkel telik meg a helyiség. Hana lábáról leveszik a bilincset, egy kint várakozó autóhoz vezetik.

Hana a cellája ablaka előtt. Megpróbál jeleket adni az anyjának, amikor felpattan a cella ajtaja. Marietta, a felügyelő nő ront be, és szitkozódva fenyegeti Hanát, azzal vádolja, hogy jeleket ad le fogolytársainak. Hana elvörösödve, hasonlóan magas hangon válaszol. Ő az anyját üd-

vözölte csak. „Maga mit tenne, ha ugyanabban a börtönben volna az anyjával?” A felügyelő nő szó nélkül elhagyja a cellát.

Szenesné cellájának ajtaja kitárul. Marietta áll az ajtóban, és rárvall az asszonyra: „Vegyen magához szappant, törülközőt, fürödni megyünk.” Szenesné rémülten kérdezi, hogy mit akarnak tőle. „Magának nincs joga kérdezősködni” – pattog Marietta. Szenesné szorongva követi a folyosón a fürdő felé. Marietta nyitja az ajtót. „Öt perce van – mondja. – Többet nem tudok adni.” Szenesné belép a fürdőbe, s valósággal elszédül a meglepetéstől. Anikó áll bent mosolyogva, lényegesen rendezettebb kül-sővel, mint első találkozásukkor. Megölelik egymást. Hana a sírással küszködve ismétletgeti: „Meg tudsz nekem bocsátani?...” „Ne gondold most rám” – mondja Szenesné. „Én el vagyok készülve mindenre, az egyetlen, amit nem tudok elviselni, hogy téged is letartóztattak.” „Ha most szabadon lennék – mondja Szenesné –, nem találkozhattam volna veled.” Tekintete Hana foghíjas arcára téved. „Ugye,

nagyon megkínóztak?” Hana szomorú mosollyal simogatja anyja kezét. „Hidd el, anyám, ha összehasonlítom azzal, amit most érzek, a fizikai fájdalom teljesen jelentéktelen.” Marietta int nekik, hogy fejezzék be a beszélgetést.

Ismét Hana kihallgatása. Kínzói most is ott vannak, de nem nyúlnak a lányhoz. Seifert most a gúny, megalázás, megszegyenítés eszközeit használja fel. „Miben reménykedett, maga szerencsétlen?... A hamis papírjaiban?... Azt hiszi, létezik olyan normális ember, aki nem ismeri fel a maga zsidó ábrázatát?... A szagukról megismerjük magukat...”

Hana halványan elmosolyodik. Emlékezetébe úszik Harold Stewart képe. A kapitány egy jeep mellett áll, és odaszól a közeledő Hannának. „Jöj-jön velem, elviszem ma egy tanulságos kirándulás-ra.” Elindulnak a sivatagban, táblák mellett haladnak el, melyek egy közeli katonai tábort jeleznek. Útjukon a tábor felé kétszer is igazoltatják őket. A kapitány figyelmezteti Hanát, hogy mindaz, amit látni fog, szigorúan titkos, még a barátainak se tegyen említést róla.

Végre megérkeznek a táborba. Hana elképedésére egy szabályos német katonai táborba érkeztek. Német feliratok mindenütt, a tábor közepén a zászlórúdon horogkeresztes zászló. Egy német egyenruhás raj gyakorlatozik, pattogó német vezényszavakra. Egy másik raj német indulókra masírozik. Azután egy őrmester lép Haroldhoz. Tiszteleg. Azt mondja: „Jól megy a munka, uram.” Harold elárulja az ámuló Hannának, hogy a „német kommandó” táborában vannak. A katonákat német származású palesztinai zsidókból válogatták ki, tökéletes németek. Mielőtt bevetik őket, át kell élniük a német katonai táborok légkörét, tilos például a tábor területén más nyelven beszélni, mint németül. Hana csodálkozva figyeli a német kedéllyel, porosz akcentussal beszélgető fiúkat. Kivételesen megengedik neki, hogy elbeszélgessen velük. A fiúk – többnyire kibucból valók – jókedvűek, tetszik nekik a szerep, amire vállalkoztak. Hana a Harolddal beszélgető őrmesterhez lép: „Te melyik kibucból jöttél?” „Ezegyszer tévedett – feleli mosolyogva az őrmester. – Én vagyok az egyedüli, aki nem zsidó. Tobruknál estem fogságba.” A körülállók nevetnek.

Hana az úton visszafelé lelkendezik a kapitánynak. Mennyire büszke és boldog most, hogy ezt a hivatást választotta. Harold elkomorodik. Ő tudja

jól, hogy ezeknek a fiúknak nagy része nem fog visszatérni a támaszpontra, ahonnan bevetik őket.

Magyar katonai autók közelednek a Gestapo börtöne felé. A bejárat előtt katonatisztek szállnak ki és indulnak a kapuhoz.

Különös mozgolódás kezdődik a börtönben. A zárt cellákból is hallani, hogy valami történik. Futólépések, vezényszavak, ajtócsapkodás. Szenesné riadtan találgatja, hogy mi történhet. „Biztosan deportálnak minket” – mondja a grófnőnek. Ebédidő van. A fogoly nő, aki az ebédet hozza, gyorsan elmondja, hogy a magyar hatóságok kikértek a németektől néhány foglyot, Hana is köztük van.

A börtön előtt foglyok szállnak fel egy teherautóra. Hanát egy katonatiszt segíti fel. A teherautó nyitott, és amikor végighalad a pesti utcákon, Hana figyelme megakad a bombatámadásoktól sérült házakon, a háborús plakátokon, a csillaggal a mellükön közlekedő zsidók reménytelen tekintetén.

Hanát két katona kíséri a folyosón a Conti utcai börtönben. Egy szobába vezetik, ahol az íróasztal mögött magas rangú magyar tiszt ül. Hana legnagyobb meglepetésére a tiszt feláll, kezét nyújt, és bemutatkozik. Kimért, ám emberséges hangon közli Hanával, hogy ügyét magyar hadbírószág fogja tárgyalni, figyelembe véve a lehetséges mentőkörülményeket. Hana először nyugszik meg valamelyest, amióta fogságban van, csupán az anyja sorsa aggasztja. A tiszt megnyugtatja, hogy minden esz-közt igénybe vesznek Szenesné szabadlára helyezésének érdekében.

Pesti utca. A hangszórókból a Horthy-proklamáció utolsó mondatai hangzanak el. Bizakodás és öröm önti el az embereket. A zsidók letépi ruhájukról a sárga csillagot.

Szenesné otthonában a barátai között, akik azt tanácsolják, hogy azonnal induljon el a katonai börtönbe, most, hogy Magyarország hadban áll Németországgal, Hanát minden bizonnyal szabadon engedik.

Szenesné a Conti utcai börtönben a Hanát fogadó emberséges hangú tiszt előtt. A tiszt biztosítja, hogy Hanát szabadon engedik, de még nem kapott határozott parancsot, s ő csak parancsra cselekedhet. Szerinte ez egy-két nap kérdése, addig Szenesné legyen türelemmel, annyit azonban máris könnyíthet, hogy minden nap engedélyezi a látogatást, most azonnal is beszélhet a lányával.

Hanát felvezetik Szenesnéhez. Az első boldog, reménytelen pillanatok. A megváltozott légkört min-

denből érezni, az örök hangvételeiből, a cellákból kiszűrődő énekekből, a letépett, uszító plakátokból. Hana elbúcsúzik anyjától a holnapi viszontlátásig, amely talán már az otthonukban lesz.

Szenesné átszellemült boldogsággal megy az utcán. Nyilas járőr jön szembe vele, zsidókat vezetnek. Szenesné egy kapu alá húzódik, nem érti a dolgot. Az utcai hangszórók indulókat játszanak. Német páncélosok dübörögnek. A jelekből lassacskán összeáll a kép: Szálasi csőcseléke átvette a hatalmat.

Három ember megy a katonai bíróság felé. Szenesné, mellette tiszti egyenruhában Kenderessy Tibor és dr. Szelecsényi, Kenderessy volt principálisa, akit sikerült rávenni, hogy vállalja el Hana védelmét, így legalább volt ügyvédbojtárja, Tibor is részt vehet a tárgyaláson. Dr. Szelecsényi figyelmezteti Szenesné a veszélyre, ha sárga csillag nélkül jön velük a rettegett katonai bíróságra. A tárgyalóterembe úgysem engedik be, a folyosón várhatja csak meg az eredményt.

Az ügyvéd és Tibor magára hagyják a folyosón, a tárgyalóterem előtti padon, ahol Szenesné kívül még parasztok, parasztasszonyok várakoznak katonaszökevény vagy parancsot megtagadó fiaik tárgyalására. Szenesné behunyja a szemét, távoli, már hihetetlennek tűnő képek merülnek fel emlékezetében Hana gyerekkorából: az első versét szavaló kislány... Az elkeseredett kislány, aki magát csúnyának látja, és azt hiszi, hogy őt senki sem szereti a világon... Az átszellemült arccal hanuka-gyertyákat gyújtó kislány. A képek a tárgyalás rövid mozzanataival váltakoznak: Hana kemény és tiszta válaszai... A bíró goromba megjegyzése... A védő alázatosan ügyeskedő szavai... Az ügyész vádbeszédének vége, amikor is halálos ítéletet kér.

A tárgyalóterem ajtaja feltárul, egyenruhás férfiak jönnek ki, majd az ügyvéd és Tibor. Az ügyvéd gyorsan elmondja Szenesnének, hogy az ítélethozatalt nyolc nappal elhalasztották. De jó híre van, sikerült kieszközölni a beszélgetőt Hanával. Hanát vezetik ki az örök, az arca most is nyugodt és mosolygós, megbilincselte kezével int az anyjának.

A beszélgetőn Szenesné kívül jelen van dr. Szelecsényi és Tibor is. Hana gyöngéd kedvességgel nézi a fiút. „Alig tudok rólad valamit, Tibor – mondja. – Azt sem tudom, hogy megnősültél-e?” „Nem, Anikó – mondja félig tréfásan a fiú. – Azóta is rád várok.”

Kenderessyéknél, ahol Szenesné rejtőzik. Az

asszony a végsőkig nyugtalan. Már tíz nap is eltelt, és semmi értesítést nem kapott, beszélgetőt sem engedélyeztek. Tibor megnyugtatta, hogy ha bármi történt volna, az ügyvédet mindenképpen értesítik. Szenesné elhatározza, hogy másnap felkeresi személyesen a hadbíró, Simon századost. Tibor nem engedi egyedül menni, megígéri, hogy vele tart.

Kora reggel indulnak a hadilaktanyába, ahol már minden a feje tetején áll, teherautókra rakodnak, felmálházott teherautók hagyják el a laktanyát. Tibornak nagy nehezen sikerül felvilágosítást kapni: Simon századost tegnap áthelyezték a Margit körüti fegyházba. Jó lesz, ha sietnek – teszi hozzá a felvilágosítást adó tiszt.

Elindulnak a romos pesti utcán, már tisztán halatszik mindenütt a szovjet ágyúk dőreje és a géppuskák ropogása.

A Margit körüti fegyház folyosója. Egy kopaszra nyírt rab söpri a fegyőr felügyelete mellett a folyosót. S közben megszólal a távoli hang: „Tadeus Michalek a nevem, Varsóban élek. Lengyelország összeomlása után Magyarországon bujkáltam. A háború végén fogtak el... Azon a szörnyű reggelen én voltam az ügyeletes a börtönben... Tele volt a zsebem csokoládéval, amit annak az édes lánynak... annak az ejtőernyős lánynak gyűjtöttünk... Annak a gyönyörű lánynak, akinek mindenki számára volt egy jó szava... Mindig az ügyeletes dolga volt, hogy valamit becsempésszen a cellájába, ha mást nem, néhány sort: „Bátorság. Tarts ki.” Tudjuk, hogy milyen bátran viselkedett... És szép volt. Mi nagyon szépnek láttuk... Már a cellája előtt takarítottam és vártam, hogy az őrforduljon...”

A folyosón Simon százados közeledik két katonával Hana cellája felé. A fegyőr nyitja az ajtót. Hana felkel a priccsről, csodálkozva mered az ajtóban álló századosra. „Szenes Anna – kezdi a hadbíró. – A hadbíróóság kémkedés vádjával bűnösnek találta, és golyó általi halálra ítélte.” „Fellebbezni fogok – mondja Hana. – Értesítse kérem az ügyvédemet.” „Fellebbezésnek nincs helye – mondja a százados, legföljebb kegyelmet kérhet.” Hana nem int a fejével. „Ha búcsúlevelet kíván írni, megengedjük – mondja hűvösen a százados. – Az ítéletet félórán belül végrehajtjuk.” A cella ajtaja becsukódik. Simon százados ránéz a kővé meredt lengyel rabra, aztán a fegyőrnek szól: „Adja mellé a másik pojákot, és vezesse őket az udvarra.”

Szenesné és Tibor sietnek az utcán. Meg akarnek állítani egy autót, de az nem áll meg. Nyilas jár-

örököt kerülgetnek. Kenderessyt igazoltatják is egyszer, de rendben találják a papírjait. Szenesnére azt mondja: „Az anyám.”

Hana négy katona között halad a börtön folyosóján az udvar felé. Elöl megy Simon százados. Hana arca sápadt, de nyugodt. Elérik az udvart, ahol a két rab a fegyőrökkel együtt dolgozik. Még tart a kivégzés előkészülete. Egy facölöpöt igyekeznek belefúrni a földbe. Simon százados vad dühvel rivall rájuk: „Az isten verje meg magukat, nem tudtak elkészülni időben?” „Ne bántsa őket

– mondja Hana. – A föld teljesen felázott az esőtől.” A százados elhallgat. Zavartan kerüli a lány pillantását. Azután – miközben a piszmogás a cölöppel elviselhetetlenül sokáig tart – idegesen szól Hanához: „Mitől ilyen nyugodt? Maga nem fél?” „De félek – mondja Hana. – Rettenetesen félek... De nem hiszem, hogy jobban félnék, mint maga.” „Egyedül attól a magasságos úristentől félek”

– mondja a százados, és ez úgy hallatszik, mint egy káromkodás. „Igaza van – mondja Hana. – Leginkább tőle kell félnie.” A cölöp úgy-ahogy már áll. A hadnagy intésére két katona a cölöphöz vezeti Hanát, kezét hátul a cölöphöz kötik. Amikor be akarják kötni a szemét, Hana nemet int. A százados bólint, hogy hagyják. A négy katona tüzelésre készen áll. A százados fölolvassa röviden az ítéletet. Azután tüzet vezényel. Tűz. Hana összerogy. A százados elvonulást vezényel a katonáknak. Pillantása a két lengyel fogolyra esik. A foglyok feszes vigyázzban tisztelgésre emelik a kezüket. A százados Hana holtteste elé lép, kezét a sapkájához emeli.

Szenesné Tiborral a fegyház kapujához ér. A kapu előtt nem áll ór. Belépnek, és az első benyomásuk az, hogy az épület fenyegetően kihalt. Egy csellengő katona megmutatja Simon százados irodáját. Az iroda üres, de az asztalon heverő irattáskából arra lehet következtetni, hogy tulajdonosa még az épületben van. Visszamennek a folyosóra. Kisvártatva megérkezik Simon százados. Szenesné odalép hozzá, bemutatkozik, és látogatási engedélyt kér. „Az ügy tegnap óta nem tartozik rám” – válaszolja a hadbíró. „Ki van felhatalmazva, hogy látogatási engedélyt adjon?” „Nem tudom.” „Megtudhatom, hogy meghozták-e az ítéletet?” „Ha így volna is, nincs jogom, hogy megmondjam önnek.” Ekkor Kenderessy Tibor lép közbe. „Százados úr... Civilben ügyvéd vagyok, és a principálisom vállalta Szenes Anna védelmét. A tárgyaláson magam is részt vettem. Mint ügyvéd kérek öntől felvilágosítást.” „Jöjjenek be” – mondja rövid habozás után Simon százados. Az irodában helyet kínálja őket, azután Szenesnéhez fordul: „Maga is zsidó, vagy csak a férje volt az?” „Én is zsidó vagyok.” „Miért nem hord sárga csillagot?” „Mert el akartam jönni önhöz, és nem valószínű, hogy sárga csillaggal megettem volna az utat.” Akkor a százados Tiborhoz fordul: „Zászlós úr, ön egy csillag nélkül bujkáló zsidónak nyújtott segítséget.” „Ezt tettem, százados úr” – válaszol keményen Tibor. A százados hallgat egy ideig, azután kényszerűen, hidegen mondja: „Szenes Anna öt évvel ezelőtt eltávozott Magyarországról, és külföldön felajánlotta szolgálatait az ellenséges angol hadseregnek. Mint rádiós tisztet ejtőernyős kiképzésben részesítették, ez év tavaszán pedig bevetették, hogy a magyar nép ellen diverzáns tevékenységet folytasson.” „Ő nem bűnös – rebegi Szenesné –, higgye el, hogy nem bűnös.” A százados hűvös hangon folytatja: „A kato-

nai törvényszék Szenes Annát bűnösnek találta, és a legsúlyosabb büntetést szabta ki rá... A büntetést ma hajnalban végrehajtották." „Ez nem lehet – jajdul fel Szenesné –, az ítéletről értesíteni kellett volna az ügyvédet.” „Megtörtént – mondja a százados. – Az ügyvéd valószínűleg kíméletből hallgatta el.” Tibor teljesen elveszti a fejét. „Nem igaz! – kiáltja. – Nem értesítették, mert nem is volt ítélet. Ön törvénytelenül járt el, százados úr. Ön közönséges gyilkosságot követett el!... Tartóztasson le engem is... De ezért felelni fog, súlyosan felelni fog, százados úr!” A százados csak ennyit mond: „Végeztem. Tessék elhagyni az irodát.” Tibor fel támogatja a sírással küszködő Szenesné, indulnak az ajtó felé, amikor Simon százados hangja megállítja őket: „Várjanak!” „Mit akar? – fordul meg indulatosan Tibor. „Önnel nincs beszélhatalom, zászlós úr. Ön tisztí esküjéhez méltatlan módon viselkedett. És csak a rendkívüli helyzetnek köszönheti, hogy elkerüli a felelősségre vonást.” Azután Szenesnéhez fordul: „Nem hiszem, hogy érdeklí önt a véleményem. Mégis meg kell mondanom valamit. Mint katona tisztelettel adózom a lánya kivételes bátorsága előtt... Sajnálom, hogy vétkezett ellenünk.”

Az utcán Tibor megrendülten vezeti átkarolva az összetört, némán zokogó Szenesné. És ismét megszólal a hang: Valaki egyszer elküldött egy képet, valahol Egyiptomban készült. Anna egyenruhában van, a magasba néz, haját összeborzolja a szél. Ez a kép mindig zavarba hoz, nem tudok beszélni hozzá, ez nem az én Anikóm. Én egészen más képeket őrzök róla...!

Budapesti találkozó

Szenes Katalin

1939 ősztől 1941 tavaszáig állandóan kedves és biztató leveleket kaptam Hannától, amelyben leírta percről-percre a munkáját, az életét, ami Palesztinában volt. Ezek a levelek segítettek bizonyos mértékig, hogy pótolják a hiányát. A levelezésünk változatlanul folyt, míg Magyarország semleges maradt. De 1940 novembere után, amikor Magyarország csatlakozott Németországhoz, sokkal ritkábban kaptam levelet Hannától. Azok is, amiket kaptam, rövidiek voltak, és nagyon erősen cenzúrázottak. 1941 nyara után a levelek végleg megszűntek, és 25-szavas vöröskeresztes értesítést kaptam csak tőle. De nem aggódtam, éppen ellenkezőleg.

Az egyetlen megnyugvás az volt számomra, hogy Hanna a lehető legbiztosabb helyen van, és hogy boldog, míg a magyar zsidóság fölött egyre sötétebb felhők gyülekeztek. Abban az időben az összes aggodalmam Gyurira koncentrált, aki 1942 telén eltűnt Franciaországból és a leveleim, amelyeket küldtem, bontatlanul visszajöttek.

Aztán 1944 januárjában egy táviratban Hanna értesített, hogy Gyuri is megérkezett Palesztinába. Nagyon örültem és hálás voltam, hogy mind a két gyermek biztonságban van és együtt van és én is arra készültem, hogy csatlakozom hozzájuk.

1943 decemberében Hannától kaptam egy üzenetet egy titkos csatornán keresztül, amelyben azt tanácsolta nekem, hogy készüljek fel, hogy bármelyik percben elhagyjam az országot. Kapcsolatban álltam ugyanakkor a Cionista Szervezet vezetőjével, aki ugyanezt javasolta nekem. Ebben az időben a magyar kivándorlók számát erősen korlátozták, és az aggodva várt emigrációs okirat nem érkezett meg. 1944. március 19-én a németek elfoglalták Magyarországot. Minden, a nácik által korábban hozott, más országokban bevezetett megalázó, diszkrimináló, embertelen törvény életbe lépett és ráerőszakolták Magyarországra is. A sárga csillag kötelező lett Magyarországon is, annak viselése mindannyiunkat megbénított és voltak olyanok, akik semmi körülmények között nem mentek volna ki így az utcára. Letartóztatások, házkutatások, deportálás, öngyilkosságok jelezték a német megszállás minden napját. A rokonaimat többé nem tudtam vidéken meglátogatni, és májusban már hallottam, hogy ők is mindannyian gettóban vannak. Aztán rémhírek jöttek, hogy a zsidókat a gettóból elszállítják marhavagonokban ismeretlen cél felé. És néhány nappal később a budapesti zsidóságnak is megparancsolták, hogy költözzön a sárga csillagos házakba. Én is összecsomagoltam néhány fontosabb holmit, és kész voltam azonnal minden eshetőségre, de nem voltam biztos, hogy mit tegyek, hogy hogy lesz tovább. A régi barátaim, egy férj, feleség megpróbáltak meggyőzni, hogy ne menjek abba a házba, hanem próbáljak meg hamis dokumentumot szerezni, hogy árja vagyok. Azt akarták, hogy meneküljünk együtt Romániába, azt gondolván, hogy könnyebb lesz onnan Palesztinába jutni. Úgy gondoltam, hogy a terv kivitethetetlen, sőt abszurd, de mindenesetre beszereztem a hamis papírokat, de még nem jutottam el semmilyen elhatározásra. Az utóbbi években kiadtam a házam egy

részét Dajka Margitnak, a jól ismert színésznőnek, és azokban a tragikus napokban végtelen szimpátiáját fejezte ki irányunkban, akiket üldöztek, s mindig nagyon segítőkész és kedves volt. Június 15-én este, éjszaka Margit otthon maradt velem. Talán megérezte, hogy mennyire elcsüggedtem, amióta semmit nem tudtam a rokonaimról, akik letűntek, és talán nem akart elhagyni, miután tudta, hogy néhány napja a Gestapo megjelent, hogy rekvirálja a háznak azt a részét, amelyben laktam, és csak az ő nagyon határozott és indulatos fellépése akadályozta meg őket ebben. Megígértette velem, hogy semmilyen körülmények között nem hagyok senkit bejutni a házba, ha ő nincs otthon. A következő nap megegyeztünk, hogy el kell mennie a hatóságokhoz és kérnie kell azt a részét is a háznak, amelyben én lakom, hogy írják az ő nevére „és természetesen vigyázni fogok mindenre, Kati – mondta –, mindent úgy fogsz találni érintetlenül, tökéletes rendben, ha visszatérsz.” Meghatóan gyöngéd és megértő volt. Keveset aludtam azon az éjszakán. Nemcsak azért, mert nagyon izgatott voltam, hanem mert légiriadó szolgálatot is el kellett látnom.

Június 17-én, a következő reggel korán, 8-kor keltem fel, és elkezdtem öltözködni. Csengettek, az ablakhoz siettem és egy idegent láttam, aki elkapva a tekintetemet, azt mondta: „Szegő Bélánét keresem.” „Nem lakik ezen a címen”, válaszoltam. „Természetesen itt lakik”, mondta és egy papírt húzott ki a zsebéből. „Ó, várjon egy percet, nem Szegő, Szenes, Szenesné annak a nőnek a neve, akit keresek. Én az Állami Detektív Irodától vagyok, kérem, nyissa ki az ajtót.”

Kinyitottam neki a bejárati ajtót. „Idézést kapott a Legfelsőbb Katonai Bíróságtól mint tanú – mondta. – Kérem, jöjjön velem!” Tanú? Milyen ügyben? Kiért? „Én nem tudom”, felelte vállat vonva. Teljesen értetlenül álltam. Egészen biztos voltam, hogy senkit nem ismerek a fegyveres erőknél, és a zsidók csak a munkaszolgálatos egységekbe voltak beosztva. Még az is végigfutott a fejemben, hogy talán Gyuri miatt kell számot adnom, aki katonakorban volt. Bár ő 6 évvel ezelőtt hagyta el az országot a felsőbb hatóságok teljes engedélyével.

Lehet, hogy a hamis papírjai miatt, amivel Palesztinába igyekezett Spanyolországon keresztül, emiatt kell valami számot adnom. Megkértem a detektívet, hogy várjon egy kicsit, míg felöltözöm, és rohantam, hogy felébresszem Margitot. Hallva, hogy mi történt, felkapta a pongyoláját, lerohant a lépcsőn, és megkérte a detektívet, hogy üljön le a fogadószobában. Megpróbálta kideríteni, hogy miért visznek el kihallgatásra, de semmilyen információt nem tudott belőle kihúzni. Mielőtt elmentünk, a detektív biztosított mindkettőnket, hogy hamarosan itthon leszek.

Még ha így is van, gondoltam, odaadom a hamis papírokat, amelyeket a menekülésünkhöz gyártottunk, a Margitnak. A detektív villamossal vitt el a Katonai Bíróságra, a Horthy Miklós körúton, ami körülbelül félórára volt a házamtól. Mit éreztem? Talán kíváncsiságot és félelmet, minthogy nem tudtam elképzelni, hogy mit akarnak tőlem. Azokban a napokban a letartóztatások, az ok nélküli letartóztatások napirenden voltak és nagyon kevesen voltak közülünk, akik nem féltek volna, hogy bármikor elcsípi őket a rendőrség, elviszik őket a Katonai Bíróságra, és kihallgatják. Lassan hozzászoktunk, hogy eltűnnek a rokonaink, a barátaink, ismerőseink. Az egész életünk. Mi történt vajon? Az egyetlen fontos dolog számomra a két gyermek biztonsága volt, és ezért nyugodt voltam. Akármi történik is, nem számít. Ezek a gondolatok cikáztak végig az agyamon, amint a detektívvel Margitkáról csevegtünk. Érdekelte a karrierje, a filmek, amikben játszott és a színház általában. Udvarias volt, sőt megértő, és azonnal beleegyezett, mikor megkértem, hogy telefonálhassak Margitnak. Még fontosabbnak látszott most, hogy a nevére írassuk a házat, és erre emlékeztetni akartam. Megálltunk egy Dohányboltnál, hogy telefonálhassak, amikor elkezdtem tárcsázni, a tulajdonos elkezdett kiabálni. „Mi baja van magának, nem tudja, hogy a sárga csillagosoknak tilos bejönni, a nyilvános telefont használni?” Én igazán nem tudtam és a detektív sem, és azt mondta, hogy használhatom majd a telefont az ő irodájában.

